

Tredje roten, tomt 66

Kvarteret Bokhållaren

Åttonde roten 1637–57v

Kyrkogatans norra sida mellan Östra

Tredje roten 1657h–70

Hamnen och Korsgatan

Björn Andersson murmästare

1637: 2, 1641: 3 mtl, 1642–45, 1647: 2 mtl

Senare rotemästare i nionde roten

1641–47: Flyttade till 3.60m: se denna tomt.

En Björn Andersson omtalas 1639 i rote 6 och 1640 i rote 12.

Sal *Anders Ingelsson* 4.34 sades 1647 ha en son Björn Andersson.

I skattelängderna 1652–63 upptages ingen person mellan Börge skraddare och Lars Andersson Muus. Det är möjligt, att Lars Andersson Muus ursprungligen ägde även denna tomt, eftersom han av allt döma var svärfar till den följande ägaren

Kapten Bengt Henriksson

1663, 1666–71

Denne omtalas i mantalslängden 1655 som strandridare. Yrkesbeteckningen synes tidigt ha kommit ur bruk och förekommer icke i gamla Nordisk Familjebok som i stället använder beteckningen gränsridare för ”underbetjante vid tullverket, hwilkas hufvudsakligaste bestämmelse är genom verksam tillsyn förekomma oloflig införsel af varor öfver riksgränsen”. Mest tycks det vid denna tid ha rört sig om tobak. Den 12.3.1655 berättas strandridaren Bengt Henriksson på vägen mellan hospitalet och Gullberg ha funnit tobak hos Nils Jöranssons hustru Ingrid som hon och en soldathustru Anna Jönsdotter insmugit oförtullat över gränsen. Vid kämnärsrätten den 16.9.1659 vände han sig mot *fällberedaren Johan Rütter(eller Reuter, vilken senare var bosatt i Vänersborg)*. Denne hade föregående söndag i Hagarne frågat honom om han hade någon tobak av röveritobaken. Samma år fordrades han tillsammans med kollega *strandridaren Olof Andersson* på tullpengar på kläde, som de hade köpt av *skeppare Thomas Holger Engelsman*. Bengt Henriksson kallades vid kämnärsrätten 20.3.1667 kapten och svåger till *Nils Larsson Muus*.

1670 vände sig *Ratke Seth* mot inspektören över strandridarna Bengt Henriksson angående upp-
börden.

Tullkaptenen Bengt Henriksson krävdes i maj 1671 av kammarkollegium på skuld till kronan. Han var sjuk, erkände sig skyldig men ville ha summan avkortad med de 1 500 d kmt, som han hade betalat till *generaltullförvaltaren Wilhelm Drakenhielm*. Den 19 juni s.å. uppsköts exekutionen på honom, då ”tullcapiteinen Bengt Hindriksson förnimmes hava laga förfall och vara stadd i Cronans ärende på en resa med en förnehm Herre.” (resolutionsboken). I brev till guvenör Sparre angående kapten Bengt Henrikssons skuld på 702 d 25 öre smt till Kungl. Majt och Kronan berättade magistraten den 22 juli att Bengt Henrikssons hade all sin lösa egendom utom staden på sitt

skattehemman Nygård i Askims härad och socken, där han bodde. ”Här i staden haver han väl hus och gård, som exekution kan underkastas men här finnes ingen, som den vill köpa och för den penningar gifwa”. Den 9.10.1671 beslöt magistraten att ”tullcapiteinens före detta Bengt Henrikssons gård” på landskamrer Lars Håkanssons begäran skulle värderas för skuld till kronan av *borgarna Severin Nilsson, Jöns Nilsson, Peter Lübke och Bengt Arfwidsson*.

Harald Stake rekommenderade magistraten enligt dess protokoll 4.3.1675 att ålägga Ratke Seth att betala sin skuld till Bengt Henrikssons änka Brita Larsdotter. Hon bör ha varit dotter till *Lars Andersson Muus* i granngården 3.67–68.

Redan 1674–75 bodde här *Hans Ungewitter brännvinsbrännare* möjligen som hyresgäst.

1671 inlämnade Hans Ungewitter till magistraten en skrivelse på holländska eller möjligen platt-tyska (EIIa.3): han berättar där, att han hade lärt sig till brännvinsbrännare, vinförlåtare etc. hos avlidne *Matthias von Felden*. Han hade arbetat sex år i Holland och önskade slå sig ned i Göteborg med sitt yrke. I resolutionsboken finner man den 29.5.1671 svaret på hans begäran. ”Uppå Hans Ungewitters insinuerade Supplique uppläts honom att försöka, huru han kan komma till rätta med allehanda måtts justerande. Brennewinsbrenneriet föll Magistraten betänckeligt honom att bewilja”. Mot slutet av året hade magistraten veknat i fråga om brännvinsbrännandet: Anno 1671 den 11 decembris: ”Uppå detta data är Hans Ungewitter bewiljat att bruka Brennewinsbrennerii till sin näring, när han Cronan och staden der af sin rättigheet gör”.

Den 14.1.1678 lagbjöd Hans Ungewitter den gård, som han för 195 rdr köpt av Petter Hasselberg. (se 7.54n). Den 27.4.1675 gifte han sig med *jungfru Dorotea Jordan*, som avled efter en svår barnsäng vid inte fyllda 24 års ålder vid nyårstiden 1680 (begr. 11 jan. detta år). Hans Ungewitter gifte den 8.3.1681 om sig med *jungfru Agnes Arens*. Själv var han 39 år, när han avled av tvinsot sommaren 1685 (begr. 23.8. s.å.). I november samma år värderades avlidne Hans Ungewitters gård till 1 500 d smt.

Den 9.3.1686 mötte avlidne Hans Ungewitters två döttrars förmyndare *Claes Engelke* och *Christoffer Ungewitter* d.y. Hans Ungewitters änka Agnes Arens angående en avvitringskrift, som Hans Ungewitter hade upprättat vid inträdet i det senare äktenskapet. 1 600 d smt hade avsatts till döttrarna i moderne. Beloppet var alltför lågt. Skriften bevittnats av kuratorn, sal. rådmän *Olaus Östring* och barnens mormoder, som var närmsta släkt under faderns livstid.

Christoffer Ungewitter

Henrik Middelburgs fullmäktige *Johan Gotherus* mötte den 27.6.1681 Brita Larsdotters ombudsman *Bengt Hylthenius* i rätten: ”Uppå hustru Brita, Bengt Henrikssons efterleverskas, anhållande att bekomma av *Christoffer Ungewitter* 245 d smt i överskott på den gård han sig av *Jürgen Ehrhorns* arvingars fullmäktige *Henrik Middelbourg* tillhandlat hafwer jämte stadsfiskalen *Bengt Hylthenii* begäran på stadens vägnar, att den lodepenning för utary, som på samma gårdeköp (utfallit) måtte erlagt och betalt blifwa.” Gården hade under Bengt Henrikssons livstid anslagits kronan i betalning för Bengts skuld på 700 d smt. Den hade utbudits till försäljning och inte återlösts. Kungl. Maj:t hade sedan för en tid sedan skänkt gården till *Jürgen Ehrhorn* utan något förbehåll. Arvingarna kunde sedan inte sälja gården för högre pris än 585 d smt. Brita Larsdotters krav godkändes ej. Staden skulle däremot erhålla 58 d 16 öre smt.

En handling, daterad den 23.12.1682, att *Christopher Ungewitter* med anledning av Magistratens resolution samma år den 18 maj vid anfordran skulle betala till stadens kassa de 91 rdr, som staden tillkom i utarvspengar för den hus och gård han åbodde och tillhandlat sig av *Jürgen Ehr-*

horns arvingars fullmäktige Hindrich Middlebourg. I gengäld skulle Christoffer Ungewitter behålla handlingen i fråga, tydligen som kvittens så väl på dessa 991 rdr som på de 58 d 16 öre smt, som han levererat till stadens kassa i enlighet med magistratens resolution den 27.6.1681.

Om köparen Christoffer Ungewitter d.y., som den 18.4.1681 uppbjöd den gård, som han köpt av Henrik Midlebourg för 390 rdr, kan berättas, att han var son till *slaktaren Christoffer Ungewitter d.ä.*, död 1654, begr. 7/3, vilken 7.11.1641 gift sig m *Elsebe Möller*, död 7.4.1684, omgift 12.6.1655 med *slaktaremästare Petter Lübbe*, född 7.10.1629, död 18.12.1675) född 1652, död 1690, begr. 27 juni (Berg I:3, 398).

Även Christoffer Ungewitter d.y., död 1690, var brännvinsbrännare. Han hade 22.12.1678 gift sig med Apollonia Herwegh, född 1658, död 1696, begr. 8 mars, dotter till handl. Adam Herwegh och Maria Körniges född 1627, död 1673 samt omgift 2.1.1694 med Wigand Schael (var död 1.2.1695).

Som änka vände sig Apollonia Herwegh den 9.7.1691 genom sin fullmäktige Bengt Hylthenius mot *Mikael Rokes* för skuld. Bouppteckningen efter henne 10.3.1696 upptar hus och gård på Kyrkogatan, 530 d smt (i huset omtalas stugan och lille kammaren). Sal. Christoffer Ungewitters änka Apollonia Herwegh hade på sin dödsbädd bett Nils Pehrsson och Johan Buchou att bli förmyndare för hennes fyra barn. Dessa ägde gården 1696. Äldsta dottern Maria Christoffersdotter Ungewitter, döpt 30.8.1680, död 5.9.1712, gifte sig 1698 med vice stadsvaktmästaren, brännvinsbrännaren och klockaren i tyska kyrkan

Jacob Krafft,

född 16??, död 1732 (begr. 11 juni). Om honom skrev förmyndarna 1698, att han ”förde dilitorium i huset och icke levde så aktsam som de önskade.” Bl.a. var de bekymrade för takpannorna. Det blev emellertid Jacob Krafft, som övertog gården. Han erhöll burskap 26.9.1701. Enligt RR 1709 (s. 646) begärde Cornelius Schael (besvågrad med Lars Olufsson Böker g. Dorothea Ungewitter) ändskap med Nils Pehrssons och Johan Buchous sterbhus. Han talade om sin hustru och hennes syskon, Christoffer Ungewitters barn. Även pastor Petter Sahlgren ville ha likvidation. 1712 förliktes *Jacob Maull* på Jacob Kraffts vägnar med Cornelius Schael angående deras arvskap. Johan Buchous änka var skyldig för förmynderskapet (Gbg RR prot.s 928).

Maria Ungewitter flyttade från tyska församlingen till den svenska och övertog den 30.12.1702 stolrum efter sal rådman Anders Svenssons husfolk. Stolrummet övertogs efter hennes död av dottern jungfru Maria Krafft den 15.12.1713.

Jacob Krafft avvittrade den 10.1.1714 inför omgifte 9.3.1714 med Catharina Arentz, döpt 4.4.1682, begravd 5.12.1735. Hon var dotter till *skepparen Claes Arentz*, född 1697, död 1692 och *Margareta Grelaf* (Berg II:5–6, 383).

Enligt upphandlingslängden 1717 skattade Jacob Krafft för tobak. Han ville inte betala något för att hans hustru skulle få bruka sidenkläder.

Arrendator Cornelius Schael anhöll den 11.12.1732 å egna och sin svåger *jaktlöjtnanten Diedrich Westerlinds* vägnar om att få lyfta de 100 d smt, som hade blivit deponerade av klockaren Jacob Kraffts sterbhusintressenter för Ehrhornska arvingarnas räkning (se [ovan](#). EIIB:10).

1737 ägdes gården av Jacob Kraffts arvingar. Jacob Krafft efterlämnade 1 112 daler, därav hus och tomt på Kyrkogatan, värderat 1 455 daler. Hans i första äktenskapet födda barn var: *Johan*

som var död 1732, *Christoffer Ungewitter (nr III)*, konsul i Frankrike, *Lars*, kontrollör i Ystad, *Maria*, som var död 1745, g. med *jaktlöjtnant Isak Almgren*, och Magnus (öde okänt).

Dottern Erika Regina Krafft, född i andra äktenskapet, död 1745, hade den 16.4.1738 gift sig med *perukmakaremästare Johan Sahlberg*,

som står som ägare till gården 1745. Han fick burskap 6.12.1731 och hade tidigare varit gift med änkan efter perukmakare Anders Torstensson Ahlman, Christina Runnegren. Vid bouppteckningen efter henne den 8.11.1737 (inbördes testamente s.å.den 17 juli) ägde han två gårdar på Sillgatan, den östra värd 753 d smt och den västra 381 d smt. Denna hans gård på Kyrkogatang hade vid bouppteckningen 9.7.1745 efter Ellika Regina Krafft grannarna skraddare Christian Fiedler och båtkarlsänkan Anna Vinberg. Själv efterlämnade han enligt bou 1750 2175.19 d smt därav hus och tomt på Kyrkogatan mellan skraddare Fiedler och tenngjutare Lars Borgström, värd 1 759 d smt samt en liten gård i Majorna på Lassagårdens ägor näst stadsfiskal Maijgrens föräldrars. Den hade i inköp 27.6.1746 kostat 300 d smt (Berg II:9–10, 205). Alla gårdarna behölls av hans änka Magdalena Almgren. Perukmakare Johan Sahlbergs broder *Sven Sahlberg* åtnjöt underhåll i stadens fattighus. Behållningen i boet vid bouppteckningen efter Magdalena Almgren den 27.10.1749 var 1765:14 d smt. De två omyndiga barnens närmaste modernefränder var deras morbröder *kontrollör Abraham Almgren* och *jaktlöjtnant Isak Almgren*. Dottern hade blivit ned-satt hos jaktlöjtnant Almgren, som för hennes underhåll fordrade 100 d smt årligen. Hon var systerdotterdotter till hustru *Maria Arendt*, som den 24.3.1750 erbjöd sig att taga henne för 70 d årligen. *Borgaren Sven Simson* hade lånat 500 daler i sterbhuset.

Den 19, 20 och 22.2.1750 utropades vid offentlig auktion avlidne perukmakaren Johan Sahlbergs fasta och lösa egendom. Köparen av denna gård på Kyrkogatan, som försäkrades kunna tillträda gården innan månadens slut, blev

skomakaren Mikael Deber

som inropade gården för 2 520 d smt genom smeden *Gabriel Hörnberg*. Den 1 mars s.å. pantsatte Mikael Deber gården till löjtnant Isac Almgren som förmyndare för avlidne perukmakaren Sahlbergs omyndiga dotter *jungfru Caisa Sahlberg* för lån av 2 000 d smt Mikael Deber begärde den 7 februari samma år fastebrev på tomten 3.61 längre västerut på Kyrkogatan mellan hattmakaremästare Graffs änkas obebyggda tomt å östra och guldsmeden mäster Fernlöfs å västra sidan, som hade tillhört Debers faster bokbindare Hasselgrens nu avlidna änka Agneta Deber.

Järnkrämaren Anders Essberg

lät första gången den 22.6.1661 uppbjuda sin på Kyrkogatan mellan tenngjutaren mäster Lars Borgström å östra och skraddaremäster Christian Nicolaus Fiedler å östra sidan belägna hus och gård, som han köpt av skomakaremäster Mikael Deber och hans hustru Sara Melander den 5.8.1754 för 2 570 d smt (30-penning 89 d smt). Han svarade ännu 1665 i tomtöreslängden för gården, 1755–60 tillsammans med bokbindaren Johan Winberg, som 1760 hade *gesällen Tillbeck*

Den 15.7.1768 skrev

Olof Essberg,

att han till infriande av sin salig broders järnkrämaren Anders Essbergs och Olof Essbergs myndlings Anders Essbergs avlidne son Thomas Essbergs fasta hus och gård på Kyrkogatan från medarvingarna hade av sin svärfader *tunnbindaren Olof Jansson* erhållit 3 600 d smt såsom ”in-sättningssumma” eller köpeskilling. Det är uppenbarligen samma pengar det rör sig om när Olof

Essberg den 20.9.1765 (EIIb:116) skrev till magistraten med anledning av att hovrätten tillerkänt jungfrurna Säfwedal bördsrätt till det hus och gård på Köpmansgatan (6.47), som han hade förvärvat av sin svärfar *tunnbindaren Olof Johansson* (se också 9.27). Han begärde att i stadskassan få lyfta de gårdeköpspenningar han deponerat där. På grund av fordran på 3 600 d smt enligt förskrivning 15.7.1768 sökte svärfadern den 19.1.1771 för sig och sina dotterbarn inteckning i mågen Olof Essbergs egendom på Kyrkogatan, som hade inköpts för lånemedlen (EIIb:146).

Den 21.6.1765 (EIIb:111) intygade *Nicolaus Sahlgren* att hovmästaren i Ostindiska kompaniets tjänst Olof Essberg hade gjort fem resor åt Ostindien och visat mycken skicklighet i de till sysslan hörande ärendena.

De 24 äldste biföll den 20.5.1765 Olof Essbergs ansökan att vinna burskap till inrikes järnsmides försäljande på samma sätt, som hade varit hans avlidne broder Anders Essberg upplåtit, ”dock så att han ej med något slags annan handel får sig nu eller framdeles befatta.”

Med anledning av kommersiekollegii kungörelse den 7.11.1766 begärde Olof Essberg den 24.7.1767 tillstånd av magistraten att obehindrat få tillverka så väl snus som rappe, carotter, spanskt och carduser (EIIb:122).

Den 2.8.1769 sökte *brukspatron Olof Ström* inteckning i handelsmannen Olof Essbergs hus och gård på Kyrkogatan för sin fordran på 2.1.1766 och 12.9.1768. Olof Essbergs svärfader tunnbindaremästare Olof Johansson hade gått i caution för skulden (EIIb:136, 2.8.1769).

1770 var järnhandlare Olof Essberg i delo med *handelsmannen Benjamin Bagge* och sin bror *rusthållaren i Helgered (Stekareds socken) Anders Torsson* rörande 1 000 d smt med ränta, som Olof Essberg begärde att få lyfta med *Nils Borelius* och *Magnus Haeggströms caution*: dessa återkallade sin borgensförbindelse (EIIb:140, 20.5.1770). Olof Essberg hade skuld på 1 200 d smt till sin bror enligt förskrivning 16.7.1768 (se RR 22.11.1769). Brodern hade erhållit inteckning i gården.

Auktionskammarens protokoll den 31.1.1781 berättar, att det hade uppstått tvist mellan järnkramhandlare Olof Essbergs omyndiga barn och omyndiga avlidne brorsonen Thomas Essbergs modernearvingar. Moster till Thomas var *avskedade fältväbeln av Elfsborgska Regementet Petter Hiulbergs* hustru. Bouppteckning efter Thomas Essberg företogs den 16.7.1768.

Den 22.3.1781 utbjöds på kuratorernas i framlidne Olof Essbergs konkursmassa *auditören Johan Govert In de Betou* och *stadsfiskalen Habor Gillerstedts* begäran avlidne Olof Essbergs f.d. ägande hus och tomt på Kyrkogatan bestående av undre våningen med därtill hörande uthus, som hade värderats till 300 rdr specie och köptes av krokmakaren Johan Caspar Wolff för 412 rdr specie.

Krokmakaren Johan Caspar Wolff

hade redan den 21.9.1774 av Olof Essberg och hans *hustru Christina Olofsdotter* köpt övre hälften av huset för 416 rdr 32 skill specie som var beläget på Kyrkogatan mellan skraddare Fiedlers å östra och Borgströmska huset å västra. Han hade den 15.6.1770 erhållit burskap i Göteborg som ”kroksfabrikör”. Han tillverkade fiskkrokar, maringsnålar (?), gardinringar, klädhängare, knappnålar m.m. Sedan den 20.5.1763 var han gift med Anna Christina Ljung, död 28.1.1791, syster till *tullinspektoren i Norrköping Abraham Ljung* och halvsyster till *landssekreteraren i Kristianstad B.A. Ljung* (Berg II:11–12, 314).

Johan Caspar Wolff lät uppbjuda hela fastigheten första gången den 7.5.1681 för 828 rdr och 32 skill specie. Grannarna angavs nu vara skraddaren Samuel Fiedler å östra och bagaren Jacob Bruhn å västra. Enligt *fortifikationskapten Liedins* mätprotokoll den 10.4.1781 höll tomten 12 alnar i bredd och 41 3/4 alnar i bredd. 30-penning betalades med 27 rdr 29 skill. specie.

Sedan Johan Caspar Wolff avlidit den 25.1.1791 utropades på begäran av *landssekreterare Hans Hummel* och *buntmakaremästare Lange* framlidne *krokmakaregesällen Gustaf Wolffs* och dess avlidna föräldrars hus och gård mellan skraddaremästare Fiedlers och handelsmannen Bengt Ströms på Kyrkogatan under nummer 66 belägna hus och gård, värderad till 1 125 rdr specie. Gården köptes för 1 166 rdr 32 sk. sp av

Herr Zacharias Roos

som dock icke behöll huset länge. Halva gården köptes 1792 av

skraddaremästare Claes Peter Odenius

(född 1754, död 17.9.1806, burskap 19.7.1782). Sedan tomten blivit öde flyttade han till 3.2–4. Vid sin död ägde han också ödetomter 3.65, inköpt för 111.5.4 rdr banco. Han var gift 1/ med Gunnur Gunnarsdotter, död 28.2.1793; 2/ med 9.5.1795 med Maria Torstensdotter Wettergren, född 1773.

Den andra halvan betecknas 1795 som Kungl. hovpredikanten Andreens hus.

1800–02 ägde fröken Hedvig Eleonora Hjelmberg halva gården och skraddaren C.P. Odenius hälften. Fröken Hjelmberg ägde hela ödetomten 1807.